

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет
ім. В.О.Сухомлинського

МЕТОДИЧНА РОБОТА НАД ТВОРАМИ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ
НА ЗАНЯТТЯХ З ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ВИКОНАВСТВА

навчально-методичний посібник

до дисципліни «Вокально-хорове виконавство з методикою викладання»

для студентів вищих навчальних закладів спеціальності музичне мистецтво

Миколаїв - 2019

УДК 78.071.2:78.087.68
ББК 85.941.90я73
Х 93

Укладач: Ярошевська Л.В.

Рецензенти:

А.М. Растригіна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання ЦДПУ ім. Володимира Винниченка

І.І. Осадченко - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Рекомендовано до друку Вченою радою університету

як навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Музичне мистецтво»

(протокол № від 2019 року)

ISBN 978-966-473-114-7

Основу посібника складають програмні твори шкільного репертуару з дисципліни «Вокально-хорове виконавство з методикою викладання» для студентів та викладачів, який експериментально апробовано на кафедрі музичного мистецтва Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського протягом 2014 – 2018 рр. Вирішення завдань музичного виховання можливе тільки при умові досягнення школярами художнього виконання музичного репертуару. Виразне виконання творів обов'язково емоційне, в ньому повинна відчуватись глибина розуміння музичних образів. Таке виконання потребує оволодіння вокально-хоровими навичками та вміннями як засобами музичної виразності. В даному виданні запропоновано оригінальні підходи, методи та методики щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Посібник може бути адаптований в курс вивчення дисципліни «Вокально-хорове виконавство з методикою викладання» як навчально-методичний посібник для студентів і викладачів середніх і вищих педагогічних, музично-педагогічних та мистецько-культурних навчальних закладів, вчителям музичного мистецтва загальноосвітніх шкіл.

ЗМІСТ

ВСТУП	
Музика в школі як навчальний предмет та урок мистецтв	
Вокально-хорова робота з учнями початкової школи	
Етапи роботи над шкільною піснею	
Методика розучування пісень	31
Вокальне виховання в хорі школярів молодшого шкільного віку	39
Професійні вимоги до сучасного вчителя музичного мистецтва	74
ВИСНОВКИ	79
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
ДОДАТКИ	
Алгоритм розучування пісень	
Перелік творів шкільного репертуару	48
Нотний матеріал творів шкільного репертуару	

«Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури». (В.О.Сухомлинський)

Музика як символічна мова завжди вимагає індивідуального розкриття. Багатобарвна палітра емоцій, виражених у музиці, розвиває в особистості здатність співпереживати й розуміти почуття іншої людини. Виникнення таких емоційних станів необхідно враховувати в музично-педагогічному процесі, оскільки вони тісно пов'язані з відчуттям музичної форми, досконалості виконання, підпорядкування технічних складностей музичного образу. Вчитель музичного мистецтва ЗОШ часто-густо зустрічається з виникненням таких емоцій, тому їх корекція - важливий аспект його методичної підготовки.

Естетичне виховання засобами музичного мистецтва є дієвим фактором становлення здорового світогляду учнів. Відомо, що хоровий спів традиційно становить собою найулюбленіший дітьми вид навчальної діяльності на уроках музичного мистецтва у загальноосвітній школі. З огляду на це, метою викладання дисципліни «Вокально-хорове виконавство» на спеціальності музичне мистецтво є надання майбутнім учителям науково-методичних основ для успішного здійснення вокально-хорової діяльності в умовах урочної та позакласної роботи, оволодіння ними диригентською технікою, художньо-виразними засобами виконання, елементами педагогічної майстерності. Специфічне коло питань вирішує і самостійна робота майбутнього вчителя музичного мистецтва у ВНЗ з оволодіння шкільним репертуаром, оскільки робота вчителя вимагає знання широкого обсягу пісенного матеріалу.

Пісня як одна з основних камерних форм визначається тим, що музика відповідає настрою і змісту тексту, але не розкриває деталей художнього зображення. Широке коло тем у піснях шкільного репертуару зумовлює

характер образності, музично-поетичного синтезу, форми висловлювання. Розмаїття звукових інтерпретацій поетичного слова збагачує уявлення дітей про духовний світ людини, її долю, історичне минуле народу. Пісні різних часів несуть правдиву інтонацію, що наповнювала серце митця в хвилини радості і смутку. Інтонація людського почуття стає мелодією, яка передає виразні мотиви, градації людських переживань.

Метою вивчення творів шкільного репертуару є цілеспрямована виконавська і методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва вокально-хоровою роботою школярів на уроках, позаурочній та позашкільній діяльності. Підготувати студента до організації та здійснення вокально-хорової роботи над пісенним репертуаром відповідно до шкільної програми з музичного мистецтва в умовах Нової української школи, оволодіти методикою, методами та прийомами роботи над вокально-хоровими творами. вивчити ладові та ритмічні особливості пісень.

В результаті вивчення творів шкільного репертуару студент повинен оволодіти наступними компетентностями:

1. Самостійне оволодіння пісенним репертуаром та його творчою інтерпретацією: аранжування, гармонізація, транспонування, написання нескладного супроводу.
2. Моделювання окремих видів вокально-хорової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва на уроці: розспівування, розучування пісні, втілення художнього задуму та ін.
3. Збагачення пісенного репертуару студента спеціальності музичне мистецтво оригінальними обробками українських народних пісень, творами сучасних українських композиторів, місцевих авторів.
4. Знання робочого діапазону дитячого голосу, вікових та психофізіологічних особливостей молодших школярів.
5. Методику постановки голосу у дітей молодшого шкільного віку (особливості дитячого голосового апарату та охорона голосу).

6. Обробити, аранжувати нескладні українські народні пісні на 2-3 голоси для виконання шкільним хоровим колективом або (вокальним ансамблем).

7. Володіти груповими та індивідуальними методами вокально-хорової роботи під час розучування шкільної пісні.

8. Одночасно співати, диригувати та грати мелодію пісні, що вивчається, показувати афтакти, зняття, витримані звуки, фермати; графічно відобразити рух мелодію пісні.

9. Виконувати декілька видів акомпанементу під час власного виконання пісні шкільного репертуару.

10. Створити власні оригінальні вправи для розспівування, невеликі оригінальні пісні на вірші сучасних поетів або власні тексти.

11. Досконало знати специфіку психології молодших школярів, володіти лекторськими та організаторськими компетентностями керування музично-пізнавальною діяльністю учнів.

У процесі підготовки до самостійної роботи в школі на спеціальності музичне мистецтво майбутні фахівці-музиканти вивчають наступні навчальні дисципліни, що знаходять своє безпосереднє практичне втілення на уроках: «Методика музичної освіти та виховання у ЗНЗ», «Вокально-хорове виконавство з методикою викладання (хорове диригування, сольний спів)», «Інструментальне виконавство з методикою викладання», «Хоровий клас», «Історія музики», «Музично-теоретичні дисципліни (сольфеджіо, гармонія)», «Інтегрований курс «Мистецтво».

МУЗИКА В ШКОЛІ ЯК НАВЧАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ ТА УРОК МИСТЕЦТВА

Українське суспільство активно долучається до обговорення проблем освіти та її реформування. Провідною метою сучасної освітньої реформи є підвищення якості освіти.

Наразі з'явилась велика кількість людей, яка вважає себе експертами й намагається долучитися до руху за реформування сучасної загальноосвітньої

школи. З одного боку, активність і небайдужість суспільства є позитивною ознакою, з іншого, – є небезпека, що на реформи можуть впливати представники громадськості, які не є професіоналами в питаннях освіти.

У бажанні розвантажити своїх дітей, батьки можуть давати пропозиції стосовно предметів, які є важливішими для дитини та її розвитку, а які повинні бути вилученими з навчального процесу, або на них має бути відведена менша кількість годин.

Зокрема це стосується мистецьких дисциплін. Досить суттєва частина батьків вважає предмет «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво» тими, що є не обов'язковими для вивчення в загальноосвітній школі.

Одна з причин – недостатній рівень викладання мистецьких предметів у загальноосвітній школі. Через те, що форми, методи, підходи, які використовує вчитель, є не завжди сучасними та достатньо ефективними, діти перестають любити мистецькі предмети і сприймають їх як зайве навантаження.

Друга причина – у суспільстві немає розуміння значення мистецьких дисциплін для формування особистості учнів.

Батьки не усвідомлюють, що саме предмети музичного та образотворчого мистецтва мають надзвичайний потенціал для розвитку творчої особистості, формування креативного мислення, здійснення самокорекції психоемоційного стану.

У багатьох країнах світу вже прийшли до висновку, що розвинути у дітей вищезгадані якості, які вкрай необхідні в сучасному світі, найкраще можна саме за допомогою мистецьких дисциплін. Тому, у Фінляндії, Англії, Японії всіх дітей, не залежно від їх музичних здібностей, вчать грати на музичних інструментах. Мистецтво, музика та драма – одні з основних предметів в англійських школах, їх вивчають упродовж усіх років навчання.

Чому музичне та образотворче мистецтво є серед головних предметів в англійській школі? Тому, що в школі на всіх предметах розвивають раціональне мислення (на мистецьких предметах теж користуються цим

видом мисленням) - це тип мислення, під час якого оптимальні рішення з'являються не на основі відчуттів або емоційних поштовхів, а виходячи з порівняння набору фактів.

Ірраціональне мислення (з латинської *irrationalis* – несвідомий) - розвивається в школі виключно завдяки мистецьким дисциплінам. До ірраціональних форм пізнання відносять інтуїцію, уяву, фантазію, емоції, почуття.

Коли ми говоримо про сучасну особистість, яка повинна бути креативною, гнучкою, уміти нестандартно вирішувати завдання та проблеми, то розуміємо, що для розвитку цих умінь необхідно застосовувати ірраціональне мислення. Тому в сучасній школі вчитель повинен формувати в учнів обидва типи мислення, навчити мислити художніми образами, розвивати фантазію, почуттєву сферу для того, щоб у будь-якій сфері діяльності проявити свою творчість, гнучкість мислення.

Для формування цих якостей необхідні саме предмети художньо-естетичного циклу. Унікальність впливу мистецьких предметів на особистість дитини закладена в самій природі мистецтва.

Музика має унікальну властивість оминати раціональне сприйняття й впливати на емоції та почуття людини за дуже короткий час через ірраціональний вплив. Високий рівень викладання музичного мистецтва чуттєво відіб'ється і на рівень сприйняття та усвідомлення інших предметів.

У науковому обігу наприкінці ХХ ст. з'явився новий термін – емоційний інтелект (термін вперше вжито в 1990 році Дж. Мейером та П. Саловесем) - здатність ретельно осягнути, оцінити та виразити емоції; здатність розуміння емоцій та емоційних знань; здатність керування емоціями, що сприяє емоційному й інтелектуальному зростанню особистості.

Набуття учнями предметних компетентностей з мистецтва сприятиме розвитку емоційного інтелекту – розуміння своїх та чужих емоцій, вміння знаходити засоби для управління емоціями.

Розвиток емоційного інтелекту відбувається через системне навчання мистецтву, поетапне опанування мовою мистецтва, оволодіння засобами творчого самовираження в результаті художньо-творчої діяльності (спів, музичні імпровізації тощо), набуття вмінь інтерпретувати твори мистецтва тощо.

Чому ми маємо навчати на мистецьких уроках? Передусім, відчувати мистецтво на чуттєвому рівні, а не на когнітивному. Школярам необхідно оволодіти різними засобами художньої творчості. Навчитися використовувати потенціал мистецтва для розвитку особистості, відчувати мову мистецтва для інтерпретації мистецьких творів.

Чинниками, які забезпечують якість початкової освіти є: повне і своєчасне охоплення навчанням усіх дітей молодшого шкільного віку; осучаснення освітнього середовища; використання досягнень дошкільного періоду; впровадження методів та методик особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання..

Удосконаленню освітнього процесу у початковій школі сприятиме відмова від застарілих підходів: фронтальних форм організації освітнього процесу, класичного розташування учнів у класі та інше. Для забезпечення оптимальної рухової активності дітей доцільно передбачити динаміку проведення уроку (зміну видів діяльності).

Під час організації навчання необхідно: змінювати роль педагога, як керівника освітнього процесу (учень є активним співавтором уроку); надавати перевагу дослідницьким та активним формам роботи; опановувати продуктивні способи діяльності; максимально використовувати особистий досвід учня; розвивати критичне мислення; формувати мотивацію до навчання.

Наприклад, вивчення нотної грамоти для усвідомлення специфіки музичного мовлення. Сучасні технології дають учителеві величезну палітру засобів для пояснення нот, нотного запису. Так, можна завантажити учням на планшети, смартфони, комп'ютери програми, які допомагають швидко і

цікаво вивчити нотну грамоту. Через розуміння елементарних теоретичних основ музики прийде більш емоційне переживання музичних творів.

Практичне завдання. Для прикладу пропоную завантажити на свій гаджет програму «Му ріано». Перед собою ви бачите клавіатуру. На білих клавішах написані букви (буквена система запису нот). Натисніть клавіші з буквеними позначками CDE. А тепер зіграйте поспівку: «Який світлий день!».

Спробуємо зіграти наступну поспівку: «Яка темна ніч!» Для цього треба крім білих клавіш, натиснути ще й на чорну. Граємо CD й натискуємо чорну клавішу з назвою Es). Тож граємо CDEsDC – «Яка темна ніч!» Далі вчитель пропонує обговорення даних творів.

Хоровий спів потребує високого художнього і технічного рівня виконання вокальних творів. Він досягається через виховання у хористів здатності тонкого переживання і живого сприйняття оточуючого світу, осмислення художніх образів, використання засобів художньої виразності і володіння хоровою технікою.

Хоровий спів – один з видів колективної виконавської діяльності, що володіє величезними можливостями. Він сприяє загальному та музичному розвитку, вихованню співацької та духовної культури школярів, становленню світогляду, формуванню майбутньої особистості. Хоровий спів благотворно позначається і на фізичному стані співаючих. Спів не тільки надає співаку задоволення, але виправляє і розвиває його слух, дихальну систему, зміцнює своє здоров'я. Але найважливіше те, що хоровий спів, будучи найбільш доступною і демократичною формою національного українського виконавства, активно залучає співаків у творчий процес.

Отже, щоб зробити навчальний процес цікавим, пізнавальним, розвиваючим, вчителю в своїй творчій та педагогічній діяльності, окрім стандартних методів навчання, використовувати новітні досягнення в галузі освіти, виявляти ініціативу і будувати навчально-виховний процес таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності.

Організація освітнього процесу на принципах наступності, перспективності, врахування індивідуальних особливостей забезпечує всебічний гармонійний розвиток дитини.

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА РОБОТА З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мистецтво, з яким ми щоденно зустрічаємось, слухаємо, вивчаємо та виконуємо, є наймогутнішою силою впливу на людину. Головною творчою діяльністю на уроці музичного мистецтва є спів. Саме пісня - основний виконавський матеріал на уроці. Колективна форма співочого виконавства володіє величезними можливостями: розвиток музичних здібностей, формування вокально-хорових компетентностей, підготовка справжніх знавців і цінителів музики, виховання кращих людських якостей. Спів не тільки доставляє виконавцю задоволення, але також виправляє і розвиває його слух, дихальну систему, тобто позитивно впливає на стан здоров'я дитини.

Учні початкової школи із задоволенням вивчають та виконують пісні. Колективне виконання об'єднує дітей, привчає їх до спільних дій, переживання змісту пісні.

Велика відповідальність стоїть перед учителем музичного мистецтва – навчити школярів вірному виразному співу. Наслідувальний спів – є першоосновою вокального виховання. Отже, щоб викликати у дітей зацікавленість, позитивний емоційний відгук, бажання слухати, вивчати пісню, вчитель сам повинен професійно виконувати вокальні твори.

Методика розучування шкільних пісень з дітьми початкової школи має свої особливості та певні труднощі, які необхідно долати, а саме: нерозвиненість музичних здібностей і голосового апарату, невміння дітей співати.

Крім навчальних завдань – (вірні брати дихання, формування співацького звуку, виразне виконання, розвиток музичних здібностей, тощо), учитель повинен вирішувати і виховні – (викликати емоційний відгук, формувати естетичне ставлення до пісні, розвивати інтерес до співу і взагалі,

до музичного мистецтва). Успіх роботи над піснею залежить від того, як учитель розуміє сутність і мету даної роботи, наскільки сам захоплений нею, відчуває красу пісні.

Починати треба з освоєння співочої установки. Вчитель повинен все показати, а потім виправити у дітей помилки в посадці: спина пряма, голова не опущена, руки спокійно лежать на колінах. Учнім необхідно пояснити значення диригентського жесту, необхідність уваги до руки учителя.

Далі гра. Уявімо, що в руках у кожного з нас троянда. Раптом на ваших очах троянда розкривається і стає пишною і гарною. Ми дивуємося, разом з помахом моєї руки тихо говоримо «АХ». Разом з початком ауфтакту ми «дивуємося», потім миттєва затримка дихання від подиву і краси і співаємо ноту «ФА» на голосну «А». Треба стежити, щоб діти не набирали багато повітря, адже троянда дуже ніжна. Чому ми дивуємося? Тому що в момент подиву людина інстинктивно забезпечує себе необхідним запасом кисню, в цей момент піднімається піднебіння, а це - основа співу.

Перед розучуванням пісні на уроці музичного мистецтва бажано вивчити з дітьми коротку вокальну вправу (розспівку) чи поспівку, яка інтонаційно та ритмічно схожа на дану пісню. В І-му класі такі вправи доцільніше розучувати методом ладової сольмізації. Звук при співі м'який, неголосний, весь час необхідно уважно слухати себе.

Головні завдання, які стоять перед учителем :

1. Освоєння співочої установки.
2. Освоєння навичок одночасного початку співу і одночасного закінчення співу.
3. Освоєння навичок кантиленного співу.

Всі співочі навички освоюються в процесі музикування, тобто прагнення виразити характер і зміст музики змушують вчителя і дітей домагатися необхідної якості співочого звуку, освоювати технічні основи співочого процесу. Дуже важливим моментом є вироблення свідомого і критичного ставлення дітей до свого співу.

В процесі роботи над піснею корисно використовувати художні ілюстрації, які за своїм змістом близькі до музичного образу пісні. Вчитель повинен навчити учнів не тільки розглядати малюнки, але й знаходити в них те, що пов'язане з художнім змістом твору.

Вчителями музичного мистецтва при роботі над розучуванням творів шкільного репертуару використовуються різні методи: (на слух, з використанням графічного запису, з опорою на нотний запис, сольфеджуючи за допомогою різних знаків, прийнятих у ладовій сольмізації).

Більшість пісень в молодших класах розучують **на слух**, коли діти повторюють фрази за вчителем. Цей метод актуальний в роботі з учнями початкової школи, у яких ще не розвинені певні музичні та вокальні здібності. Для запам'ятовування мелодії, необхідно повторити її з дітьми декілька разів. Але, щоб не викликати байдужості до пісні, кожне повторення повинно бути урізноманітненим!

Розучування за допомогою наочних схем. Використання цього методу сприяє свідомому засвоєнню пісні, адже активізується слухове і зорове сприйняття, що є актуальним для молодших школярів.

До наочності належать таблиці, плакати, схеми, які відображають мелодію пісні (напрямок руху, стрибки, штрихи, динаміку, паузи, агогічні відхилення та ін.).

Розучування пісні за нотним записом. Цей метод впливає на розвиток у дітей звуковисотного і гармонічного слуху, відчуття ладу, темпу і метроритму, формується свідоме ставлення до ладотональності, інтонації, строю, ансамблю тощо.

У процесі розучування пісні з використанням будь-якого методу вчителю доречно приділяти увагу не тільки засвоєнню мелодії, а й усвідомленому розумінню тексту як важливого засобу створення музичного образу.

Після виконання пісні вчитель може запитати у дітей чи правильно вони заспівали, чи сподобалося їм виконання пісні. Свідоме й активне

ставлення дітей до роботи на уроці створює атмосферу загальної справи, об'єднує вчителя та учнів, здійснюється співробітництво вчителя і дітей.

У вокальній роботі треба дотримуватися наступних принципів:

1. Головним методом вокальної роботи є усне пояснення і показ вчителя і кращих дітей. Показ дітей часто є найбільш ефективним:
а) не передражнювати дітей, демонструвати їм правильний спів. Всю роботу вести в спокійній і доброзичливій обстановці;

2. Головним критерієм у заняттях є якість звуку і свобода при співі.

3. Співоча робота повинна бути пов'язана з музичним розвитком особистості дитини.

4. Працювати без квапливості, критерій - не кількість, а якість вивченого.

5. На кожному уроці необхідно повторювати вивчений матеріал. Повторення - фундамент для подальшої роботи, дозволяє отримувати задоволення від процесу співу.

Багато вчителів музики в своїй роботі використовують фонетичний метод вокальної роботи. Фонетичний метод передбачає певні знання механізму звукоутворення, знання якості, впливу окремих фонем української мови на гортань, дихальні органи, знання акустичних властивостей, положень, укладів, артикуляційних органів при звучанні певних фонем.

ЕТАПИ РОБОТИ НАД ШКІЛЬНОЮ ПІСНЕЮ

Вчитель музичного мистецтва передусім проводить із дітьми на уроці вокально-хорову роботу, в процесі якої він використовує свої знання з різноманітних навчальних дисциплін та розвиває компетентності інтегрованого мислення. Тому він повинен сам добре володіти своїм голосом, технікою диригування, грою на музичному інструменті, знати вікову психологію та методіку музичного виховання.

Робота над шкільною піснею на уроках музичного мистецтва вимагає послідовного проходження декількох етапів.

1. Ознайомлення з піснею:

а) *вступне слово вчителя* – готує учнів до сприймання. Вчитель використовує лекторські компетентності, знання з вікової психології, музичної літератури. Вступне слово вчителя повинно бути чітким, лаконічним, емоційним за змістом та цікавим для школярів.

б) *виконання пісні вчителем* – необхідно захопити учнів піснею. Виконання твору повинно бути виразним, емоційним, осмисленим, інтонаційно чистим, з чіткою дикцією, виразною мімікою, нюансами, справити певне позитивне враження на учнів. Під час виконання пісні вчитель повинен дивитись на учнів і власною мімікою передавати характер твору, тільки так створюється яскравий художній образ і бажання у дітей вивчити прослухану пісню. Зацікавити учнів піснею можна еталонним виконанням професійних співаків, хорів за допомогою звукозапису. Дітям надається можливість порівняти різне виконання, виявити відмінне і подібне у виконавських манерах, зрозуміти, до чого вони повинні прагнути при розучуванні і виконанні.

в) *бесіда про виконану пісню* - учитель звертає увагу дітей на характер, зміст і побудову пісні, засоби виразності, зв'язок мелодії з поетичним текстом, означити виконавські прийоми. Діти висловлюють особисте ставлення до змісту пісні за допомогою вірно поставлених вчителем запитань.

Отже – цікаве вступне слово, яскравий професійний показ, змістовний аналіз створюють сприятливі умови для успішного розучування пісні.

2. Засвоєння літературного тексту - усвідомлення ідеї твору, його змісту, авторського ставлення до тексту. За допомогою запитань, поставлених вчителем, діти виражають свої думки, осмислено сприймають слова і музику. При розучуванні поетичного тексту пісні, необхідно добиватися виразності декламування з розумінням смислових зв'язків. Вчити слова пісні з дотриманням її ритмічного малюнка в наступній послідовності:

- а) виразне читання тексту вчителем;
- б) учитель читає текст по фразах – діти повторюють;
- в) учитель читає весь куплет – діти повторюють;

г) учитель читає текст приспіву - діти повторюють;

д) учитель читає слова куплета і приспіва – діти повторюють.

На першому уроці знайомства з піснею розучується тільки один куплет и приспів (якщо в пісні декілька куплетів).

Учителю слід домагатися чіткої вимови слів при співі. Для цього можна використовувати такі прийоми: вимова літературного тексту в ритмі музики без співу (тягнути голосні, виділити приголосні), вимова літературного тексту пісні в музичному ритмі на «рр» пошепки), проте чітко виділити складні слова і неодноразово повторити їх з дітьми.

3. Розучування мелодії та робота над виразністю співу. Методика розучування пісні не може бути однаковою у всіх випадках, але повинно бути оперативним. На першому занятті воно триває не більше 12-15 хвилин, інакше діти почнуть нудьгувати. Слід дотримуватись такого правила: краще розучувати пісню на трьох уроках по 8-10 хвилин на кожному, ніж 25-30 хвилин – на одному уроці.

На першому занятті слід звернути увагу на розучування мелодії першого куплета. На наступному – продовжуючи роботу над піснею - повторити вже вивчене, але не зупинятись тільки на проспівуванні. Вчителю необхідно обов'язково вказати, що саме добре вдалося учням і які є недоліки виконання вокального твору.

Під час роботи над розучуванням пісні доцільно використовувати різні завдання: співати зі словами і сольфеджіо, на склади, співати з супроводом і без, співає один – всі, вчитель – учні, одна половина класу – друга, учень за учнем по фразах, співати вголос і «про себе».

Звертається увага учнів на вірність звукоутворення і дихання, звуковисотного інтонування мелодії, ритмічну чіткість, виразність дикції і динаміки.

На даному етапі можна використовувати різні ігрові моменти: ланцюжковий спів – одні починають, інші продовжують; змагання – спів по групах (хто краще?); ритмічні рухи – повороти, танцювальні елементи,

плескання в долоні, диригування та ін.; гра на дитячих музичних інструментах; інсценізація поетичного тексту пісні.

При нетрадиційному розучуванні пісенного матеріалу можна використовувати методи пластичного інтонування мелодії, коли учитель під час особистого виконання жестом організовує різноманітні рухи дітей: підстрибнути, присісти, зупинитися, піднятися, передати будь-який предмет, уявляти щось або будь-кого. Характер рухів залежить від характеру музики та її розвитку. Виконувати рухи необхідно в тиші під спів вчителя одним або групою учнів.

Рухи під час виконання активізують увагу дітей, сприяють кращому засвоєнню мелодії. Ігровий характер цієї методики створює атмосферу творчості на уроці.

Основна вимога до художнього виконання – розкриття емоційно-образного змісту пісні. Це – інтонаційна чистота, ритмічна точність, ансамблева злагодженість, виразність фразування, нюансування.

Робота над вокально-хоровими компетентностями і виразністю виконання передбачає розвиток у дітей культури співу. Розучування пісенного репертуару не обмежується лише поетапністю засвоєння мелодії, ритму, слів. Важлива задача учителя - навчити дітей співати вірно, грамотно, виразно, усвідомлено. Кожне запропоноване вчителем завдання - результат аналізу співу дітей.

4. Закріплення та повторення пісень відбувається на декількох заняттях, а потім – через проміжки часу. Перед кожним повторенням пісні вчитель ставить завдання. Учні повинні зрозуміти, що це не прості повторення, а досконаліше виконання пісні. В процесі повторення пісень бажано урізноманітнювати способи їх виконання: колективний спів, по групах або сольо. Це фінальний етап роботи над вокальним твором. Воно проводиться у класі або на позакласному заході у вигляді концертного виступу із залученням вчителів, батьків, які дають змогу відчувати свої можливості, зв'язок співацького мистецтва з життям. Відбір пісень для

заключного уроку проводиться вчителем разом з учнями протягом навчального року.

Інструментальний супровід шкільного пісенного репертуару підкреслює головне у вокальній мелодії пісні, підсилює виразність, додає більшої визначеності її характеру. Відомо, що акомпанування разом з іншими виконавськими видами діяльності (диригуванням, сольним виконанням пісень під власний акомпанемент, грою музичних творів для слухання) посідає важливе місце в музично-просвітницькій практиці вчителя загальноосвітньої школи. Зважаючи на це, актуальним є напрацювання великого та різноманітного дитячого хорового репертуару (з будь-яким типом акомпанементу) та набуття студентами професійних компетентностей для його швидкого поновлення.

Класифікації типів акомпанементів:

1. Акомпанемент «гармонічна підтримка» становить собою акордовий виклад з еквіритмічним рухом голосів, але мелодійною значущістю лише вокального голосу. Наприклад: – Грузинська народна пісня «Светлячок». Обр. В. Гокієлі. Рос. текст Л. Некрасової; – М. Глінка, сл. Н.Забіли «Не щебечи, соловейку»; – Г.Сковорода «Стоит явор над горою»; – Д. Крижанівський, сл. Т. Шевченка «Реве та стогне Дніпр широкий».

2. Акомпанемент «чергування баса й акорду» також є різновидом гомофонно-гармонічного викладу з акордовим акомпанементом. Цьому виду супроводу притаманна певна самостійність басової лінії. Наприклад: – Г. Гладков, сл. Ю. Михайлова, укр. текст П. Сингаївського «Тихий марш»; – К. Молчанов, сл. Г. Полонського «Журавлина пісня» (з к\ф «Доживем до понеділка»), укр. текст О.Пархоменка; – Ф. Шопен, сл. С. Витвицького, рос. текст В. Рождественського «Желание»; – Польська народна пісня «Зозуля». обр. А. Сигетинського, укр. текст М. Фіненка; – М. Глінка, сл. Н. Забіли «Гуде вітер вельми в полі»; – З. Компанієць, сл. П. Синявського, укр. текст В. Моруги «Пісенька горобчика»; – Й. Брамс. Обр. А.Цахе, укр. текст М. Познанської «Колискова».

3. Акомпанемент «акордова пульсація» визначається концентрацією експресії в гармонічних фактурних формулах, викладених переважно відносно дрібними тривалостями. Творам з даним типом акомпанементу притаманна значущість фортепіанних прелюдій і постлюдій. Наприклад: – П. Чайковський, сл. В. Жуковського «Уж вечер...» (дуєт Лізи і Поліни з опери «Пікова дама»); – А. Новиков, сл. Л. Ошаніна, укр. текст О. Новицького «Дороги»; – С. Климовський, обр. Л. Бетховена «Їхав козак за Дунай»; – К. Стеценко, сл. В. Самійленка «Вечірня пісня».

4. Акомпанемент «гармонічні фігурації» характеризується переважанням гітарних формул. Рівномірна пульсова основа викликає в слухачів образотворчі асоціації. Емоційно-образний зміст збагачується за рахунок темброво-колірних властивостей фону. Наприклад: – невідомий автор, обр. А. Совінського «Про Гриця»; – Л. Александрова, сл. М. Петренка, обр. В. Заремби «Дивлюсь я на неб»; – О. Злотник, сл. М. Сингаївського «Цвіт землі».

5. Акомпанемент мішаного типу – результат і наочний приклад взаємодії різних типів акомпанементу. Наприклад: – М.Лисенко хор «А вже весна» (з опери «Зима і весна»); – А. Штогаренко, сл. Н. Забіли «Струмок»; – білоруська народна пісня обр. А. Туренкова, укр. текст О. Пархоменка «Перепілонька»; – Й. Іващенко, сл. А. Малишка «Колискова»; – В. Моцарт, перекл. В. Попова, рос. текст Я. Серпіна. «Цветы».

Реалізація комплексу визначених завдань передбачає аудиторну та постійну практичну діяльність студентів – як під час педагогічної практики в школі, так і в процесі концертного життя кафедри. Вивчення шкільного вокально-хорового репертуару є надзвичайно важливим для професійного становлення вчителя музичного мистецтва, розширення його кругозору та кола практичних компетентностей як чинників музично-педагогічної майстерності.

МЕТОДИКА РОЗУЧУВАННЯ ТВОРІВ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

За традицією пісню треба вчити частинами: фразами, реченнями, куплетами. Починати зазвичай з першого куплету, але якщо фонетичний текст незручний, то краще вчити куплет з найбільш зручною фонетикою. Іноді краще почати розучування з приспіву, якщо він мелодійно легше запам'ятовується.

Перед початком розучування твору необхідно проставити в партитурі всі вимоги до виконання: подих, зняття, динаміку і фразіровку. Заздалегідь продумати всі складнощі твору, визначити головні моменти розучування. Важливий метод розучування - попередження помилок. Краще зайвий раз правильно показати твір дітям, щоб не допустити невірного співу. Перед першим проспівуванням діти повинні почути призначений для розучування фрагмент принаймні тричі. При цьому кожен раз перед прослуховуванням має бути поставлено нове завдання, наприклад : заспівай про себе, з учителем, покажи рух мелодії рукою. Конкретних завдань може бути поставлено багато, а мета одна - вивчити правильно і грамотно. Сам процес розучування стає більш цікавим для учнів завдяки різним завданням вчителя, виконуючи які дитина вносить елементи самостійності, творчості. У випадку, коли діти спочатку співають неправильно або неточно, учитель пояснює, в чому полягає помилка, показує, як треба співати, добивається усунення недоліків у дитячому співі.

Якщо мелодія становить для учнів певну трудність, учитель пропонує їм проспівати фразу без слів, на якому-небудь складі, наприклад, «ку», «та», «на», «до», «ля». Це робиться для того, щоб вся увага дітей була зосереджена тільки на засвоєнні мелодії, на чистоті співу. Під час розучування мелодії учитель підтримує спів дітей, граючи на інструменті. Мелодію пісні слід виконувати неголосно, м'яко, не «вистукуючи» її. Ця вимога стосується і виконання кожного супроводу (акомпанемента) до пісні.

Рухливі пісні спочатку необхідно проспівувати в уповільненому темпі, щоб дитина встигала вірно промовляти всі слова, особливо важкі для вимови. Якщо ж розучувати жваву пісню весь час у такому темпі, в якому вона повинна виконуватись, може вийти неточне, недбале виконання її. Складні за ритмічним малюнком фрагменти пісні необхідно вчити окремо. Щоб учні наочно зрозуміли, куди рухається мелодія і куди направити голос, користуйтеся жестом (рука слід вгору і вниз, стрибком або плавно, залежно від руху мелодії). Такти з важким ритмічним малюнком потрібно проплескати потім одночасно проплескати і проспівати на якийсь склад.

Щоб звук під час співу мав красиве забарвлення, стежте за губами дитини. Рот під час співу завжди повинен мати округлу форму.

Перед співом голос повинен бути «розігрітий». Для цього використовуються невеликі, на трьох - п'яти звуках, розспівування. Це може бути «Музична дробинка», яку бажано співати від різних сходинок, поступово підвищуючи голос або які-небудь інші короткі поспівки.

Під час розучування пісні необхідно звернути увагу дітей на вірні наголоси, на те, щоб наголошені склади виконувались важче, активніше, ніж ненаголошені, а останні співались тихіше і м'якше. Дуже важливо старанно вивчити перший куплет. В наступних куплетах змінюється тільки літературний текст і, залежно від змісту, виконання їх. У піснях з короткими куплетами не слід обмежуватись розучуванням одного куплета, бо це залишає в дітей почуття невдоволеності; краще вивчити 2—3 куплети.

Гарне виконання вимагає наполегливої, і копіткої попередньої праці. Часто-густо доводиться по декілька разів повторювати одну й ту ж фразу, інтонацію або навіть звук. Це може бути обтяжливим для дітей і мало доцільним, якщо проводити повторення невміло. Ми часто чуємо таке прохання: «Заспівайте ще раз». Діти співають, але вчитель знову незадоволений. «Ви проспівали погано,— каже він,— треба краще. Давайте ще раз». Таке повторення не дає потрібних результатів. Перед дітьми

повинно бути поставлено певне завдання для їхнього заохочення.

Ось приклади з досвіду вчителів. Діти проспівали пісню, яку вони розучували минулого разу. Проспівали перший куплет. «Гарно,— говорить учитель,— проте коли хто-небудь вас послухає, він деяких слів не зрозуміє. Проспівайте ще раз, а я скажу, які слова були недостатньо ясні». Якщо є необхідність, то вчитель нагадує, як потрібно співати, щоб слова виходили чітко. Після цього вся увага дітей буде спрямована на чітку дикцію, і в цьому відношенні пісня вийде кращою. Учитель може звернути увагу на те, що хор співав різко, а треба заспівати м'якше, щоб спів приємно вражав слух. Діти проспівали, припустимо, краще. Учитель схвалює їх спів, і це дітей підбадьорює. «А тепер уже майже все добре, тільки чийсь голос виділявся», каже він. У хоровому співі всі голоси повинні зливатися в один, немовби співає одна людина; в цьому краса хорового співу. Учитель радить: «Заспівайте, а я послухаю, чи не виділяється чий-небудь голос; слухайте краще один одного» або: «Тепер заспіваймо так тихо, ніби спів чути десь аж здалека».

Перед співом необхідно встановити цілковиту тишу для того, щоб діти підготувались, зосередили увагу. Без цього не може бути гарного співу. Особливо це має значення під час роботи над звуком, над тихим співом і чистотою інтонації. Під час такої роботи, коли слух повинен бути напружений, учитель сам говорить тихіше. Встановити тишу можна так. «Діти, — говорить вчитель,— зараз почнемо співати. Потрібна така тиша, щоб ті, що проходять зараз по коридору, подумали, що в класі нікого нема».

Урок музичного мистецтва повинен бути цікавим, емоційно насиченим, з різноманітним репертуаром, який подобається дітям. Це виховує в них любов до музики, зокрема до співу. Але не кожна пісня, яка подобається дітям, потрібна для вивчення її в школі. На смак дітей покладатися не можна, хороший смак - результат клопіткої праці над розвитком дітей, підвищенням їх культурного рівня. Смак до хорошої музики прищеплюється дітям протягом тривалого часу.

Музиканти - педагоги при оцінці співу дітей часто використовують термін «чистота інтонування». Кажуть, наприклад, «чистота інтонування залишає бажати кращого». Що це означає? Чисто інтонувати - це означає, співати без фальші, не фальшивити під час співу. Коли ви граєте на музичному інструменті і одночасно співаєте, треба слухати себе і стежити за тим, щоб звук інструменту і голосу зливалися.

Не варто засмучуватися, якщо відразу не виходить виконати пісню чисто, для цього потрібен час, вправи з розвитку звуковисотного слуху і регулярні заняття співом.

Питання для перевірки:

1. Головні завдання вокально-хорової роботи з дітьми молодшого шкільного віку.
2. Особливості проведення вокально-хорової роботи з учнями початкової школи;
3. Вимоги щодо підготовки вчителя.
4. Етапи виконання роботи при розучуванні пісні;
5. Інструментальний супровід при роботі над піснею;
6. Вимоги до акомпанементу.

ВОКАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В ХОРІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вокальне виховання у хорі – найважливіша частина всієї хорової роботи з дітьми. Основна умова правильної постановки вокального виховання – підготовленість керівника для занять співом з молодшими школярами.

Відомо, яке величезне значення в процесі оволодіння будь-яким матеріалом займає увага. «Увага – це спрямованість психічної діяльності і зосередженість її на об'єкті, що має для особистості певну значимість (стійку або ситуативну)». [1] Виховання вокально-хорових навичок вимагає

від хористів постійної уваги, а значить інтересу і працьовитості. Співу необхідно вчитися, вчитися терпляче і наполегливо. Вокальна робота в дитячому хорі має свою специфіку в порівнянні з роботою в дорослому хорі. Ця специфіка обумовлена, перш за все, тим, що дитячий організм на відміну від дорослого знаходиться в постійному розвитку, а, отже, зміні. Багаторічною практикою доведено, що спів у дитячому віці не тільки не шкідливо, але й корисно. Мова йде про спів, правильному у вокальному відношенні, що можливо при дотриманні певних принципів. Спів сприяє розвитку голосових зв'язок, дихального і артикуляційного апаратів. Правильно проведене спів зміцнює здоров'я дітей. А щоб розвиток молодшого школяра в хорі йшло правильно, необхідно сформувати в нього основні вокально-хорові навички. До них відносяться:

1. Співоча установка - основа успішного засвоєння навчального матеріалу.

2. Диригентський жест:

- Увага

- Дихання

- Початок співу

- Закінчення співу

- Міняти по руці диригента силу звуку, темп, штрихи

3. Дихання і паузи.

Педагог повинен навчити дітей опановувати технікою дихання – безшумний короткий вдих, опора дихання і поступове його витрачання. На більш пізніх етапах навчання опановувати технікою ланцюгового дихання. Дихання виховується поступово, тому на початковому етапі навчання у репертуар потрібно включати пісні з короткими фразами з останньою довгою нотою чи фразами, розділеними паузами. Далі вводяться пісні з більш тривалими фразами. Необхідно пояснювати учням, що характер дихання в піснях різного руху й настрою не однаковий. Для роботи над розвитком дихання найкраще підходять російські народні пісні.

4. Звукоутворення.

Формування м'якої атаки звуку. Тверду рекомендується використовувати вкрай рідко в творах певного характеру. Велику роль у вихованні правильного утворення звуку грають вправи. Наприклад, спів на склади. Як результат роботи над звукоутворення – вироблення у дітей єдиної манери співу.

5. Дикція.

Формування навички ясного і чіткого вимови приголосних, навички активної роботи артикуляційного апарату.

6. Лад, ансамбль.

Робота над чистотою і точністю інтонування у співі – одна з умов збереження ладу. Чистоті інтонації сприяє чітке усвідомлення почуття «ладу». Виховати ладове сприйняття можна через освоєння понять «мажор» і «мінор», включення до розспівування різних звукорядів, головних ступенів ладу, зіставлення мажорних та мінорних послідовностей, спів а capella. У хоровому співі поняття «ансамбль» – єдність, врівноваженість в тексті, мелодії, ритмі, динаміці; тому для хорового виконання необхідні однаковість і узгодженість у характері звукоутворення, вимови, дихання.

Методика розучування пісенно-хорового репертуару учнями молодшого шкільного віку

Кожне заняття молодшого хору (хор займається 1 раз на тиждень 45 хвилин) треба починати звичайно з виспівування, далі йдуть вправи хорового сольфеджіо. Всі пісні, що розучуються, керівник виписує на дошці. Іноді застосовують прийом релятиви: щоб уникнути зайві тональності з багатьма знаками на дошці пишуть найближчу зручну.

Хоровий урок повинен проходити стрімко, емоційно. Використання комплексу різних методів і прийомів має бути орієнтоване на розвиток основних якостей співочого голосу дітей шляхом стимулювання слухової уваги і активності, свідомості та самостійності.

Необхідною умовою формування вокально-хорових компетентностей є

вірний підбір репертуару: від того що будуть співати діти залежить якість співу. Обраний твір повинен бути направлений на відпрацювання деяких компетентностей і відповідати наступним вимогам:

- носити виховний характер
- бути високохудожнім
- відповідати віком особливостям дітей
- відповідати можливостям даного виконавського колективу
- бути різноманітним за характером, змістом
- підібраним труднощам (тобто кожен твір має рухати хор вперед до формування тих або інших компетентностей або закріплювати їх).

Брати складні й об'ємні твори не слід. Дітям може виявитися це нерозв'язним завданням, що позначиться на продуктивності в їх роботі, може спричинити стомлення, незацікавленість справою, в деяких випадках навіть відчуження від хорового співу взагалі (в залежності від характеру дитини). Але складні твори повинні входити в репертуар, їх слід брати з обережністю і з урахуванням наступної роботи. У той же час велика кількість легких творів повинна бути в репертуарі обмеженою, оскільки легка програма не стимулює професійний ріст. Головне - репертуар повинен бути цікавий хористам, це дає деяке полегшення в роботі, зазвичай, діти прагнуть якомога краще працювати і прислухатися до кожного слова керівника.

Застосування основних методів і прийомів розучування пісенно-хорового репертуар учнями молодшого шкільного віку на практиці

Формування вокально-хорових навичок у дітей проводиться в кілька етапів з урахуванням особливостей як вікової психології, так і особливостей голосів молодших школярів та включає різні методи й прийоми.

Для виявлення музичних здібностей та певних вокальних даних вчитель пропонує дитині заспівати будь-яку пісеньку (досить одного куплета). При виконанні даного завдання перевіряються інтонація і вміння триматися в тональності, пам'ять, діапазон, а часто і музичне середовище, в

якому виховується дитина (репертуар, яким володіє дитина). Перевірка ритмічного почуття проводиться у формі гри в «ЕХО». Діти простукують ритм, запропонований вчителем.

Заняття повинно починатися вчасно, не допускати запізнь дітей на урок, виховувати у них звичку до пунктуальності. При відборі найбільш ефективних прийомів вокальної роботи з дітьми на уроці ми спиралися на досвід прогресивних методистів минулого і теперішнього часу.

Методичні прийоми для розвитку слуху та голосу:

1. спрямовані на формування слухового сприймання та вокально-слухових уявлень:

- слухове зосередження і вслухання в показ вчителя з метою подальшого аналізу почутого;
- порівняння різних варіантів виконання з метою обрання кращого;
- введення теоретичних понять про якість співочого звуку і елементів музичної виразності на основі особистого досвіду учнів;
- спів «ланцюжком»;
- моделювання висоти звуку рухами руки;
- відображення напрямку руху мелодії за допомогою малюнка, схеми, графіка, ручних знаків, нотного запису;
- налаштування на тональність перед початком співу;
- усні диктанти;
- виділення складних інтонаційних зворотів в спеціальні вправи, які виконуються в різних тональностях зі словами або вокалізацією;
- в процесі розучування твору зміна тональності з метою пошуку найбільш зручною для дітей, де їхні голоси звучать найкращим чином.

2. пов'язані із звукоутворенням, артикуляцією, диханням, виразністю виконання:

- вокалізація співочого матеріалу легким стаккатірованим звуком на голосний «у» з метою уточнення інтонації під час атаки звуку, а також для зняття форсировки;

- вокалізація пісень на склад «лю» з метою вирівнювання тембрового звучання, досягнення кантилени, відточування фразування тощо;
- при співі висхідних інтервалів верхній звук виповнюється в позиції нижнього, а при співі спадних – навпаки: нижній звук слід намагатися виконувати в позиції верхнього;
- активна вимова тексту пошепки, що активізує дихальну мускулатуру і викликає почуття опори звуку на диханні;
- беззвучна, але активна артикуляція при уявному співі з опорою на зовнішнє звучання, що активізує артикуляційний апарат і допомагає сприйняттю звукового еталону;
- варіативність завдань при повторенні вправ, вивчення пісенного матеріалу з урахуванням динаміки, тембру, емоційної виразності і т. п.

Під час вокально-хорової роботи над піснею вчитель звертає увагу на наступні загальні моменти. У дітей необхідно розвивати чітку дикцію (грец. – вимова). Її формування ґрунтується на вірно організованій роботі над вимовою голосних і приголосних для розуміння тексту твору.

Робота над голосними.

З точки зору роботи артикуляційного апарату утворення голосного звуку пов'язана з формою і обсягом ротової порожнини. Формування голосних у високій співочій позиції в хорі представляє певні труднощі. Звуки «У, И» – формуються і звучать більш глибоко і далеко. Але фонема мають стійку вимову, вони не спотворюються, в словах ці звуки важче піддаються вимові, ніж «а, е, і, о». Звідси і впливає специфічне хорове застосування цих звуків при виправленні «строкатості» звучання хору. Унісон досягається легше саме на цих голосних і краще тембрально вирівнюється звук. Чистий голосний звук «о» має схожі властивості з «у, і».

Найбільшу строкатість у спів додає голосний звук «а», оскільки, навіть, у різних мовних групах вимовляється по-різному, слід враховувати при виконанні творів на іноземних мовах. «І, е» – стимулюють роботу гортані, викликають більш щільне і глибоке змикання голосових зв'язок. Ці

звуки потребують особливої уваги у відношенні округлення звуку.

Голосна «і» повинна наближено звучати до «ю», інакше набуває неприємного, пронизливого звучання. Що б звучання не було «вузьким» Свешніков вважав за необхідне поєднувати її з голосною «а» (і-а). Голосна «е» повинна бути сформована ніби то від артикулярного укладу «а». Голосні «е, ю, я, е» співаються легше, ніж чисті голосні.

Таким чином, робота в хорі над голосними – якість звучання, вона полягає у досягненні чистої вимови в поєднанні з повноцінним співочим звучанням.

Робота над приголосними.

Умовою ясної дикції в хорі є бездоганний ритмічний ансамбль. Вимова приголосних вимагає підвищену активність вимови. Формування приголосних, на відміну від голосних пов'язано в виникненні перешкоди на шляху струму повітря в мовному такті. Приголосні поділяються на дзвінкі, сонорні і глухі, в залежності від ступеня участі голосу в їх утворенні.

Сонорні звуки «м, л, н, р» часто-густо стоять нарівні з голосними. Цими звуками домагаються високої співацької позиції і різноманітності тембрового забарвлення.

Дзвінкі приголосні «б, г, в, ж, з, д» – утворюються за участю голосових складок і ротових шумів. Дзвінкі приголосні, як і сонорні, виконують однакові функції. На складі «зі» досягають легкості, прозорості звучання.

Глухі «п, к, ф, с, т» - утворюються без участі голосу і складаються з одних шумів. На глухих приголосних гортань не функціонує, легко уникнути форсованого звучання при вокалізації голосних з попередніми глухими приголосними, що створює умови, коли голосні набувають більш об'ємне звучання («ку»). Вважається, що приголосна «п» округлює голосну «а».

Шиплячі «х, ц, ч, ш, щ» – складається з одних шумів. Глуху «ф» доречно використовувати у вправах на дихання без звуку. Основне правило дикції у співі – швидке і чітке формування приголосних та максимальна протяжність голосних; активна робота мускулатури артикуляційного

апарату, щічних і губних м'язів. Для досягнення чіткості дикції особливу увагу вчитель звертає на роботу кінчика язика (гнучкий), далі працюємо над еластичністю і рухливістю нижньої щелепи, а з нею і під'язикової кістки гортані. Для тренування губ і кінчика язика використовуємо різні скоромовки. Наприклад: «Від тупоту копит пил по полю летить» і т. д. Всі слова вимовляються твердими губами, при активній роботі язика. Приголосні в співі вимовляються коротко, в порівнянні з голосними. Особливо це стосується шиплячих і свистячих «с, ш», які при співі треба скорочувати для усунення враження свисту та шуму.

Для з'єднання і роз'єднання приголосних існує правило: якщо одне слово закінчується, а інше починається однаковими, або приблизно однаковими приголосними звуками (д-т, б-п, в-ф), то в повільному темпі їх необхідно розділяти, а в швидкому темпі, коли такі звуки припадають на дрібні тривалості - з'єднувати.

Робота над ритмічною чіткістю

Розвиток ритмічного вічуття треба починати з першого моменту роботи хору. Тривалості активно відлічують за допомогою наступних способів:

- вголос хором ритмічний малюнок;
- простукати (прохлопати) ритм пісні;

Ритмічні особливості ансамблю мають відношення до взяття дихання в необхідному темпі. При зміні темпів або на паузах не припускати подовження, або скорочення тривалостей.

Щоб домогтися виразності і точності ритму застосовуються вправи на ритмічне дроблення, що згодом переходить у внутрішню пульсацію і додає темброву насиченість. Метод дроблення на наш погляд самий ефективний і відомий з давніх років.

Співоче дихання.

На думку багатьох хороших діячів, діти повинні користуватися грудобрюшним типом диханням (формування як у дорослих). Необхідно

контролювати кожного учня, наскільки він розуміє, як правильно брати дихання, обов'язково показувати на собі. Маленькі співаки повинні брати повітря носом, не піднімаючи плечей, і ротом при абсолютно опущених і вільних руках. При щоденних тренуваннях організм дитини пристосовується. Закріпити ці навички можна наступними вправами:

маленький вдих – довільний видих

маленький вдих – повільний видих на приголосних «ф» або «в»

вдих з рахунком на розспів у повільному темпі

короткий вдих носом і короткий видих через рот на рахунок вісім

Заняття як правило починають з розспівування, тут ми виділяємо дві функції:

1) розігрівання та налаштування голосового апарату співаків до роботи

2) розвиток вокально-хорових компетентностей, досягнення якісного і красивого звучання творів.

Найбільш поширені недоліки співу у дітей (за власними спостереженнями) невміння формувати звук, затиснута нижня щелепа (плоскі голосні) погана дикція, коротке і гучне дихання. Розспівування хору організовує і дисциплінує дітей і сприяє утворенню співочих навичок (дихання, звукоутворення, звуковедення, вірна вимова голосних).

На розспівування відводиться на початку 10-15 хвилин. Вправи повинні бути добре продумані і подаватися систематично (на звуковедення, дикцію, дихання). Але ці вправи не повинні змінюватися на кожному уроці, тому що діти будуть знати на вироблення якого досвіду дано цю вправу, і з кожним заняттям якість виконання розспівування буде поліпшуватися. Починати можна з вправи спів в унісон із закритим ротом (діти співають рівно, без поштовхів, на безперервному (ланцюговому) диханні, м'які губи не зовсім щільно зімкнуті).

Розспівування можна виконувати на складі «ма і так». Ця вправа привчить дітей округляти і збирати звук, зберегати правильну форму рота при співі гласної «а», стежити за активною вимовою букв «н, д» пружними

губами.

Розспівування з літерою «і» – також дуже корисні. Сама буква світла, допомагає усувати носовий призвук. Зручна для застосування в розспівуванні.

Приблизно через 1, 5-2 місяці після початку занять можна починати застосовувати вправи на філювання звуку. Діти співають по руці диригента і тренують навик динамічної гнучкості.

Під час розспівок формуються компетентності, які поступово переходять у рефлексорні, виконуються у певній послідовності. Тому, не бажано обирати багато різноманітних вправ для розспівування, щоб не перевантажувати дітей, не намагатися добитися всього на одному занятті – це є непосильним завданням для починаючих співаків.

Розучування пісні.

Це наступний етап у роботі над вокально-хоровими компетентностями. Якщо це перше знайомство з піснею, то розучуванню передуює невелика розповідь про композитора, поета, історію створення пісні.

Далі відбувається показ пісні. Від того, як він проводиться - залежить ставлення дітей до розучування (їхнє захоплення чи байдужість). Показ повинен бути яскравим, професійним, цікавим, заздалегідь підготовленим.

Як правило, на хорових заняттях слова пісні діти не записують (виняток становлять іноземні тексти, що важко запам'ятовуються, вони потребують додаткового опрацювання з учителем цієї мови), тому що при методі пофразного заучування пісні, при її численному повторенні слова вчаться самі собою.

За традицією пісню треба вчити частинами: фразами, реченнями, куплетами. Починати зазвичай з першого куплету, але якщо фонетичний текст незручний, то краще вчити куплет з найбільш зручною фонетикою. Іноді краще почати розучування з приспіву, якщо він мелодійно легше запам'ятовується.

Перед початком розучування твору необхідно проставити в партитурі

всі вимоги до виконання: подих, зняття, динаміку і фразіровку. Заздалегідь продумати всі складнощі твору, визначити головні моменти розучування. Важливий метод розучування - попередження помилок. Краще зайвий раз правильно показати твір дітям, щоб не допустити невірної співу. Перед першим проспівуванням діти повинні почути призначений для розучування фрагмент принаймні тричі. При цьому кожен раз перед прослуховуванням має бути поставлено нове завдання, наприклад : заспівай про себе, з учителем, покажи рух мелодії рукою. Конкретних завдань може бути поставлено багато, а мета одна - вивчити правильно і грамотно. Сам процес розучування стає більш цікавим для учнів завдяки різним завданням вчителя, виконуючи які дитина вносить елементи самостійності, творчості. У випадку, коли діти спочатку співають неправильно або неточно, учитель пояснює, в чому полягає помилка, показує, як треба співати, добивається усунення недоліків у дитячому співі.

Одне з важливих завдань сучасної початкової школи — формування стійкого інтересу учнів до мистецтва, що є надійним засобом інтелектуального та творчого розвитку особистості.

Сучасна педагогіка акцентує важливість подолання художньої однобічності суб'єкта мистецької освіти, формування його цілісної свідомості на основі інтеграції знань. Педагогічний вплив мистецтва на особистість дитини значно посилюється за умови досягнення спільності між окремими видами художньої творчості.

Базуючись на власній творчій педагогічній діяльності, ми намагаємося здійснювати інтегроване навчання школярів, виявляти педагогічні умови для повноцінного творчого розвитку особистості кожного учня засобами різних видів мистецтва та різних видів творчої діяльності. Інтеграцію при цьому розглядаємо як засіб розвитку дитячої особистості, підвищення якості сприймання мистецтвознавчого матеріалу, що сприяє формуванню цілісності знань, та форму навчальної діяльності.

Щоб сформувати стійкий інтерес учнів, варто застосовувати ігрові прийоми, ситуації, добирати ігри з елементами співу й музики, використовувати дидактичні іграшки, яскраву наочність. Дітям слід надати можливість передавати своє враження від сприйняття музичних образів засобами слова, кольору, жестів, звуків.

Ми намагаємося сформувати навчальний інтерес учнів, потребу в спілкуванні з різними видами мистецтва. Значну увагу приділяємо продуктивній діяльності, творчим завданням, поєднуємо різні види мистецької творчості, комплексне використання яких сприяє більш глибокому розвитку творчого потенціалу та формуванню цілісності знань учнів.

ПРОФЕСІЙНІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сучасні умови суспільного розвитку нашої держави, становлення громадянського суспільства, розвиток економіки, культури, освіти, науки спонукають до переосмислення вимог підготовки молодих спеціалістів у різних галузях і, в першу чергу, фахівців у галузі освіти. Адже педагогічна професія належить до тих видів діяльності, де здійснюється базисна підготовка підростаючого покоління, а вчитель є тією особою у взаємодіях «людина-людина», в яких тісно взаємодіють крім суб'єкт-об'єктивних, суб'єкт-суб'єктивні відносини. Саме вчитель, спираючись на досягнення педагогічної науки, покликаний словом, знаннями, різновидами навчальної діяльності формувати з майбутнього фахівця людину з широким світоглядом, що спирається на наукові знання і норми загальнолюдської моралі. Адже майбутній педагог, і на це в першу чергу слід звернути увагу викладачеві, повинен уже в навчальному закладі засвоїти і сформувати навички праці з дитячою суб'єктивністю, забезпечити розвиток індивідуальності учня. І викладач, і студент повинні спиратися на істину, що спеціаліста не можна «зробити», ним можливо лише стати. І тут важко переоцінити ті суб'єкт-суб'єктивні відносини, що складаються між ними для досягнення цієї мети. Тому суб'єкт-суб'єктивна взаємодія в процесі навчання формується шляхом застосування різних педагогічних засобів і форм педагогічної роботи.

Чільна роль у процесі підготовки і становлення майбутнього диригента належить психологічній підготовці. Вона спрямовує викладача диригування на мету і завдання навчального процесу, сприяє розвиткові образно-художнього мислення, напрацюванню технічних умінь і навичок. У практичній діяльності стосунки між викладачем і студентом (суб'єкт-суб'єкт) сприятимуть розумінню з чим саме майбутньому фахівцеві доведеться зіштовхнутися в подальшій роботі. Вони допоможуть увійти студентові в коло складних музично-психологічних проблем і вільно орієнтуватися в них.

Викладача слід розглядати саме тією особою, на кого покладається відповідальність за морально-естетичну та інтелектуальну підготовку студента. У відносинах людини з людиною, суб'єкта з суб'єктом, закладаються стосунки, які й формують їх особистості. Особливим у формуванні саме цих стосунків є початковий період навчання.

Перші кроки в оволодінні диригентською спеціальністю однакові для студентів різних рівнів музичної підготовки. Тому початок навчання – відповідальний етап у роботі викладача, який з ними працює. Від нього залежить, як будуть у майбутньому будуватись відносини між викладачем і студентом. Багато в чому це залежить від витримки педагога, володіння ним методикою викладання предмета. На першій зустрічі треба намагатися встановити духовну близькість між суб'єктами викладання і учіння, без якої у майбутньому не буде позитивного результату. Принцип «суб'єкт-суб'єкт» та їх взаємодія мають величезне значення в підготовці майбутнього диригента.

Сучасний учитель музичного мистецтва здійснює музичну освіту й естетичне виховання учнів у відповідності до програми, що реалізується в загальноосвітній середній школі. Він сприяє формуванню в учнів інтересу та любові до музики, виховує в них загальну естетичну, художню і музичну культуру. Складність музично-педагогічної діяльності полягає в тому, що вона за обсягом професійних завдань поєднує в собі три спеціальності – загальнопедагогічну, музично-педагогічну і виконавську як обов'язкову частину музично-педагогічної діяльності.

Для виконання зазначених завдань учитель музики використовує ефективні форми, методи, засоби навчально-виховного процесу, обирає кращі зразки вокально-хорової та інструментальної народної і класичної музики, вдається як до власного виконання, так і до записів вокальної та інструментальної музики у виконанні майстрів мистецтв.

У позаурочний час вчитель музичного мистецтва готує і проводить концерти-конкурси, бере участь в організації свят і розваг, здійснює музично-

освітню діяльність, керує художніми колективами учнів, консультує вчителів, батьків з питань естетичного та музичного виховання дітей, підвищує власну музичну культуру.

Професійні вимоги до вчителя музичного мистецтва, який повинен мати: музично-теоретичну підготовку (знання української, російської, зарубіжної музики), стильові ознаки музичних творів (уміння охарактеризувати стилі, форму тощо); знати гармонію (уміти транспонувати, підібрати на інструменті акомпанемент, знати типи відхилень і модуляцій, розрізняти типи фактури, гармонізувати, аранжувати; диригентську-хорову підготовку (уміти координувати рухи: одна грає, інша – диригує, читати хорові партитури, диригувати, володіти методикою постановки голосу та роботи з хором: вміння слідкувати за інтонацією, строем, ансамблем, дикцією, тембром, внутрішньо інтонувати партитуру, привчати учнів розуміти диригентський жест; виконавську підготовку: володіння інструментом; методична підготовка: знати методику музичного виховання, психологію, педагогіку, закономірності музичної освіти, сучасні методи, технології, індивідуальне навчання дітей музиці; засвоєння провідних ідей, концепцій розвитку державної системи освіти; інтерес до педагогічної діяльності і постійне прагнення до вдосконалення власних професійних якостей; шанобливе ставлення до учнів; творчий підхід до навчально-виховного процесу; орієнтація в новій теоретичній та методичній інформації щодо її актуальності, оригінальності, наукової обґрунтованості, ефективності, гуманності по відношенню до учнів з метою активного застосування в практичній педагогічній діяльності.

Плідна співпраця школярів і педагога - основа музичної освіти. Учні повинні виступати як активні суб'єкти навчального процесу, які у власній діяльності, відповідно до своїх вікових та індивідуальних особливостей відкривають дійсність, відтворену в музиці. В активності та зацікавленості дітей полягає великий потенціал розвитку їх музично-творчих здібностей. Сприятливі для цього умови створює життєрадісна атмосфера на уроці

музики, яка досягається завдяки доброзичливому спілкуванню, яскравим враженням, відкриттям і звершенням.

Питання для самоперевірки:

1. Визначте головні завдання вокально-хорової роботи з дітьми молодшого шкільного віку;
2. Пригадайте характерні особливості вокально-хорової роботи з учнями початкової школи;
3. Назвіть етапи виконання роботи при розучуванні пісні;
4. Проаналізуйте властивості використання інструментального супроводу в роботі при розучуванні пісні та вимоги щодо акомпанементу.
5. Розкрийте сучасні вимоги щодо підготовки вчителя музичного мистецтва.

ВИСНОВКИ

Розглянувши у даному посібнику методи розучування пісні, етапи роботи, вокально-хорову роботу на уроці, методику розучування пісень та вимоги до сучасного вчителя музичного мистецтва, не можна сказати, що питання вивчення творів шкільного репертуару цілком вичерпано. Диригентська діяльність, як і будь-яке виконавське мистецтво, має перебувати в постійному пошуку нових способів керування колективним виконанням музики, які б удосконалювалися та модернізовувалися на основі сучасного мислення як диригента так і виконавців, артистів хору. Проте, окреслені в даному посібнику основні етапи формування майбутнього вчителя музичного мистецтва, диригента-хормейстера, керівника колективу варто сприйняти, осмислити та розвивати, рухаючись у бік нових досліджень у цій галузі.

Досить тривалий та надзвичайно складний процес формування кваліфікованого диригента. Набуваючи певної технічної майстерності, необхідно знаходити шляхи її втілення в практичній діяльності з метою

відпрацювання та вдосконалення певних навичок. Адже, головна мета дисципліни «Вокально-хорове виконавство» – підготувати молодого диригента до роботи з живим колективом артистів, навчити майбутнього керівника спілкуватися з колективом та впливати на нього, проявляючи власну диригентську волю. Тому, студенту необхідно навчитися переносити усі набуті вміння та навички в класі (під супровід музичних інструментів) на живий колектив виконавців, що представляє собою досить складний процес, який передбачає розвинуте музично-образне мислення та уяву.

Складний та багатогранний процес становлення диригента хормейстера вимагає наполегливої, самовідданої праці, самовиховання особистості, розширення світогляду, вміння працювати самостійно, не покладаючи рук відпрацьовувати диригентські жести та виразну міміку. Проте, після кропіткої праці та належної підготовки, ставши перед колективом, молодий фахівець неодмінно отримає довгоочікувану віддачу та неймовірне емоційне насичення, адже хор – це живий організм, найвитонченіший, фантастичний «інструмент», який щоразу вражає своїми надзвичайними можливостями, але лише в тому випадку, коли перед ним стоїть гідний керівник.

Рекомендована література для самостійного опрацювання:

1. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини / Н.Ветлугіна: Навч. посібник. Київ, 1988. –216с.
2. Гадалова І. Методика викладання музики в початкових класах. – К.,1994
3. Горбенко С.С. Історія гуманізації музичної освіти. / С.С. Горбенко: Навч. посібник. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2007.-348с.
4. Дем'янчук О. Методика художньо-естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи /О.Дем'янчук. – Київ, 1996. –236с.
5. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва/ В.Кравець: – Тернопіль, 1996. – 165с.
6. Мешко О., Янкович О., Історія зарубіжної школи і педагогіки/ О.Мешко, О.Янкович: – Тернопіль, 1996. –253с.

7. Михайличенко О.В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія/ О.В.Михайличенко: Навч. посібник. – Суми: Вид-во "Наука", – 2004. 210с.
8. Науменко С. Психологія музичності та її формування у молодших школярів/ С.Науменко. – Київ, 1993. – 284с.
9. Печерська Е.П Уроки музики в початкових класах/ Е.П. Печерська: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 272с.
10. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі: Навч.-метод. посібник / О.Ростовський. – Тернопіль, 2000.
11. Ростовський О. Педагогіка музичного сприймання/О.Ростовський: – Київ, 1997. – 248с.
12. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька /О.П.Рудницька: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360с.
13. Фіцула М. Педагогіка/ М.Фіцула: Навчальний посібник. – Київ, 2000. – 198с.
12. Художньо-естетичне виховання. Мета, завдання, зміст художньо-естетичного виховання. – Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://schooln2.dnepredu.com/ru/site/khudozhno---estetichne-vi.html>;
14. Основні принципи організації уроку музики. – Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14568/>
15. Методика розучування пісень. Як розучити пісню з дитиною. – Електронний ресурс. - Режим доступу: http://zaspivaj.com/statti/14_metodyka_rozuchuvannya_piseny.html;
16. Розучування музичного твору. – Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-21121-1.html>;
17. Формування вокально хорових навичок у молодших школярів. – Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://ua-referat.com/>;
18. Програма "Хоровий спів". – Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-546E285A76B7F/list-BD57D40B26>

19. Вокально-хорова робота на уроках музики в початкових класах. -
Електронний ресурс. - Режим доступу:
<http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-13382BCA96964/list-BD57D40B26>.

Список використаних джерел та літератури

1. Гадалова І. Методика викладання музики в початкових класах / І. Гадалова. – К.,1994.
2. Горбенко С.С. Дитяче хорове виховання в Україні / С.С.Горбенко. - Київ, 1999. – 234 с.
3. Зеленецька І. Співають діти на уроках музики початкових класів / І Зеленецька. - К, 2008.
4. Концертмейстерський клас і ансамбль: програма для музично-педагогічних факультетів та факультетів підготовки вчителів початкових класів і музики педагогічних інститутів /Укл. А.Болгарський, М.Моїсеєва. – К., 1997. – 23с.
5. Науменко С. Психологія музичності та її формування у молодших школярів/ С.Науменко. – Київ, 1993. –284с.
6. Нощенко А. Хорова культура (основи вивчення і розвитку) / А. Нощенко. - К.: Муз. Україна, 1998.
7. Печерська Е.П Уроки музики в початкових класах/ Е.П. Печерська: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 272с.
8. Ростовський О. Методика викладання музики в початковій школі: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль, 2000.

Додаток 1.

Алгоритм розучування пісні

В співацькій діяльності існують конкретні форми і етапи роботи. Проте музика часто вносить свої корективи в уже відомі схеми. В даному алгоритмі прописані етапи, які в тому чи іншому вигляді присутні завжди, але їхній зміст, емоційне наповнення кожний раз різний.

Наповнення **етапів роботи** варіативне і залежить від таланту, професіоналізму учителя та підготовки його учнів. Запропонована таблиця допоможе зорієнтуватися в розмаїтті конкретних прийомів і методів та знайти найбільш цікавий варіант для себе, своїх дітей і музичного твору.

Задачі	Вимоги	Методи і прийоми роботи
I. Вступне слово		
<ul style="list-style-type: none"> - познайомити з авторами та часом створення; - підготувати сприйняття змісту і сенсу пісні - створити емоційний настрій, співзвучний з характером музичного образу 	<ul style="list-style-type: none"> - лаконічність - змістовність - насиченість - емоційність 	<ul style="list-style-type: none"> - пояснення - бесіда - приклад (в тому числі і музичний) - проблемна задача - демонстрація (портретів, фотографій, творів образотворчого мистецтва, творчих робіт дітей)
II. Слухання-знайомство		
<ul style="list-style-type: none"> - продемонструвати переконливу інтерпретацію пісні; - зацікавити дітей піснею - викликати у дітей емоційний відгук, переживання. 	<ul style="list-style-type: none"> - яскравість - виразність - захопленість - вільне виконання напам'ять - відповідність якості співацького звука, фразировки, артикуляції жанру и стилю твору. 	<ul style="list-style-type: none"> - виконання учителя - виконання кращими учнями - виконання в аудіо- або відеозаписі - порівняння різних інтерпретацій - простежування по партитурі.
III. Обговорення		

<ul style="list-style-type: none"> - виявити відношення дітей до пісні; - виявити рівень розуміння дітьми характеру, змісту і сенсу музичного образу - проаналізувати важливі в даному контексті засоби виразності; - стимулювати активність мислення учнів; - формувати колективні зусилля і безпосередню взаємодію дітей, і педагога. 	<ul style="list-style-type: none"> - емоційність - стислість - активність - оперативність - повага до висловів дітей - створення ситуації спілкування (забезпечує виявлення ініціативи, самостійності). 	<ul style="list-style-type: none"> - бесіда - пояснення - приклад - аналіз ситуацій - проблемне завдання - колективно-трудова робота - дискусія - метод евристичних питань.
--	---	---

IV. Розучування

<ul style="list-style-type: none"> - досягнення сенсу художнього образу пісні ; - побудова процесу розучування як поступове досягнення значення всіх виразних засобів створення музичного образу; - осмисленість і емоційна наповненість всієї технологічної роботи по розучуванню пісні; - розгляд кожної пісні 	<ul style="list-style-type: none"> - емоційність - конкретність - попереднє опрацювання партитури - планування кожного етапу роботи - чіткість постановки учбових задач та обов'язкова оцінка якості їхнього виконання - робота над складними місцями - використання 	<ul style="list-style-type: none"> - метод попередження помилок - метод порівняння; - фонетичний метод - пояснювально-ілюстративний метод - репродуктивний метод - метод уявного співу - метод аналізу ситуацій - метод ігрового проектування - метод розучування на слух
--	---	--

як етапу системи формування співацьких та хорових вмінь та навичок;

- засвоєння мелодії і тексту пісні;
- ретельна робота над інтонацією, виразне осмислення інтонування кожного інтервалу;
- формування якості звуку, обумовленого музичним образом, жанром и стилем твору;
- варіативність і зміна завдань, запропонованих учням;
- сполучення фронтальної, групової індивідуальної форм роботи;
- активна емоційна і інтелектуальна включеність в процесі роботи, створення умов для виявлення творчого потенціалу особистості;
- побудова процесу розуміння на основі оцінки дітьми результатів своєї співацької діяльності;
- формування рефлексії в процесі

різних методів роботи

- свідоме відношення дітей до роботи.

- метод вільного диригування
- метод висотного моделювання
- метод пластичного інтонування
- метод створення асоціацій
- метод театралізації
- метод роботи по партитурі
- метод сольфеджування
- метод сольмізації
- спів з опорою на нотний запис
- транспонування пісні або її частини в зручну тональність
- спів вокалізом пісень або її частин
- побудова першого звуку
- настройка на тональність
- виокремлення із тексту пісні і інтонаційне засвоєння найбільш складних мелодійних зворотів
- відбиття ритму по слуху, по графічному або нотному запису голосу з партитури
- побудова на ферматі звуків, акордів

<p>співацької діяльності; - дотримання принципу успішності в навчанні, створення атмосфери захопливого спільного дійства.</p>		<p>- вимова тексту пісні активним пошепком - активна артикуляція тексту під час співу про себе.</p>
<p>V. Спів</p>		
<p>- засвоєння форми в процесі цілостного виконання; - перевага виконавських задач; - досягнення необхідної якості співацького звучання; - досягнення необхідного рівня засвоєння технологічних задач, які надають можливість вільно музикувати; - стимулювання творчого відношення дітей до виконавської діяльності; - активне обговорення результатів виконавської діяльності;</p>	<p>- натхненність - включеність в активне музикування - творче відношення учителя і учнів -відчуття живого створення музики - діалог учителя і учнів з автором та музичним твором - взаємна довіра хора і диригента.</p>	<p>- цілісне виконання - порівняння інтерпретацій різних виконавців - порівняння інтерпретацій даного колектива або виконавця - звукозапис виконання с наступним обговоренням -виконання для експертів, яких обрано з хору з наступим обговоренням - виконання в концертній залі.</p>
<p>VI. Концертне виконання</p>		
<p>- створення умов для яскравого втілення</p>	<p>- натхненність - зібраність</p>	<p>- метод створення емоційного стану</p>

<p>музичного образу; - стимулювання творчого емоційного підйому; - створення необхідного емоційного настрою; - організація енергетичної взаємодії хору та диригента в процесі виконання.</p>	<p>- уважність - вольова сконцентрованість - вміння емоційно розкриватися в процесі виконання - активне, творче музикування - співавторство - повна самовіддача - відчуття музичного образу виконуваного твору.</p>	<p>- метод театралізації - прийоми взаємодії хору і диригента.</p>
---	---	---

Додаток 2.

ПЕРЕЛІК ТВОРІВ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ

1 клас

1. «Перший дзвоник» вірші і музика Н. Май
2. «Мушка лапки рахувала» муз. А.Олейникової сл. Т.Єфімова (укр. текст Л.Ратич)
3. «Ходить гарбуз по городу» українська народна пісня
4. «Ой заграйте, дударики» муз. А.Філіпенка сл. В Панченка
5. «Кицю, кицю, де була?» муз. І. Островерхого, сл. М. Пономаренко
6. М.Лисенко пісні з опери «Коза-дереза»
7. «Святий Миколай» муз. і сл. Н.Гороховської
8. «Пісня про Новий рік» муз. і сл. Н. Май.
9. Українська народна щедрівка «Щедрівочка щедрувала»
10. «Іди, іди дід, дід» українська народна пісня-гра
- 11.«Букварик» муз. А. Олейникової. сл. Л. Ратич.
12. «Сніжинки» вірші і музика Я. Степовий

13. «Вийди, вийди, сонечко» українська народна пісня
14. «Робот» муз. М. Ведмедері сл. Л. Куліша-Зінькова
15. у. н. п.-гра «Мак» (В.Верховинець)
16. К. Стеценко. Опера «Лисичка, Котик і Півник»
17. «Зайчик і лисичка» муз. Я. Степового
18. «Повертайся, ластівко» муз. В. Верменича сл. М. Сингаївського
19. «Дощик» муз. А. Мігай сл. Н. Кулик
20. Пісня-гра «Труби, Грицю, в рукавицю»
21. «Фізкультхвилинка» муз. В. Дем'янчука, сл. Л. Кондрацької
22. «Веселкові писанки» муз. і сл. В. Качан, О. Качан
23. «Вишиванка» муз. В. Верменича сл. М. Сингаївського
24. «Будем козаками» муз. і сл. А. Загрудного
25. «Музична луна» муз. і сл. М. Андрєєвої
26. «Барви рідної землі» муз. О. Злотника сл. О. Вратарьова

2 Клас

1. «Здрастуй, рідна школо!» муз. А. Олейнікової, сл. Н. Іванової
2. «Два півники» українська народна пісня
3. «Кап-кап» слова і музика Н. Май
4. «Танок каченят» французька народна пісня
5. «Папуга-мандрівник» слова і музика З. Еманової
6. «Хто співає» музика і слова Ю. Поплавської
7. «Зимові свята» музика і слова А. Салогуба
8. «Біла казка» муз. О. Янушкевича, слова М. Ясакової
9. «Щедрик» українська народна пісня, обр. М. Леонтовича
10. «Пісня про зарядку» із музичної казки «Урок для звірят» муз. О. Янушкевича, слова М. Ясакової
11. «А ми любимо читати» із музичної казки «Урок для звірят» муз. О. Янушкевича, слова М. Ясакової
12. «Траляляй» муз. А. Улицької, сл. А. Качана

13. «Щебетала пташечка» веснянка
14. «Зацвіла в долині...» муз. Я. Степового, сл. Т. Шевченко
15. «Ой на горі жито...» українська народна пісня
16. «Рушничок» муз. А. Олейнікової, сл. Є. Левченко
17. «Іди, іди, дощику...» українська народна пісня-гра
18. «Промінчик» музика і слова Н. Май

Додаток 3.

ТВОРИ ДЛЯ СПІВУ

(підготовка до проходження виробничої педагогічної практики зі спеціальності «Музичне мистецтво»)

1 клас

1. «Перший дзвоник» вірші і музика Н. Май
2. «Мушка лапки рахувала» муз. А.Олейнікової сл. Т.Єфімова (укр. текст Л.Ратич)
3. «Ходить гарбуз по городу» українська народна пісня
4. «Ой заграйте, дударики» муз. А.Філіпенка сл. В Панченка

2 клас

1. «Здрастуй, рідна школо!» муз. А. Олейнікової, сл. Н. Іванової
2. «Два півники» українська народна пісня
3. «Кап-кап» слова і музика Н. Май
4. «Танок каченят» французька народна пісня
5. «Папуга-мандрівник» слова і музика З. Еманової

ТВОРИ ШКІЛЬНОГО РЕПЕРТУАРУ